

Referat fra fagmøte om forsikring og naturskade 4. februar 2010

Sted: Klima- og forurensningsdirektoratet, Strømsveien 96, Oslo
Møteramme: 10.00 - 15.00

Deltagere:

Fred Nilsen	SpareBank 1 Skadeforsikring
Anne Marie Landsverk Holst	Gjensidige Forsikring BA
Øivind Huse	Storebrand Skadeforsikring AS
Kristin Hafselid	Storebrand
Andreas Pihl	Finansnæringens Fellesorganisasjon
Geir Grønsholt	KLP Skadeforsikring AS
Tom Anders Stenbro	TrygVesta
Ragnar Christian Kayser	TrygVesta
Geir Trulserud	FNO
Øyvind Flatner	FNO
Stefi Kierulf Prytz	FNO
Randi Mørk	FNO
Brage Heimly	Statens Landbruksforvaltning (SLF)
Roberto Bjøringsøy	SLF
Grete Ofte	SLF
Mia Ebeltoft	FNO
Elin Kleven	If Skadeforsikring
Elin Myrmel-Johansen	Storebrand
Guro Andersen	Klimatilpassningssekretariatet DSB
Elisabeth Nyeggen	NOU Klimatilpassing
Inger Hanssen-Bauer	NOU Klimatilpassing
Haakon Vennemo	NOU Klimatilpassing
Sverre Larssen	NOU Klimatilpassing
Anne Stoltenberg	Klif/Sekretariatet
Tor-Ivar Wammer	Sekretariatet
Maria K. Lyngstad	Sekretariatet
Marianne Karlsen	Sekretariatsleder

1. Sammenfattede forslag til tiltak

- Finne ut om det er samfunnsøkonomisk gunstigere med erstatningsansvar gjennom forsikringen enn å bygge ut vann- og avløpssystemer. Dette er en avveiningsvurdering som ikke blir gjort i dag. En slik utregning bør gjøres med forutsetningen om at det er full regress overfor kommunene i slike saker.
- Mer informasjon rettet mot byggenæringen slik at byggenæringen kan forholde seg til effektene av klimaendringene og bygge på en måte som gjør skadene mindre.
- Økt kontroll av nye hus gjennom krav om reautorsering av håndverkere.
- Satsing på utvikling av kommunale klimasonekart.
- Legge til rette for forskning og statistikk knyttet til sammenhenger mellom fukt i hus og helseplager.

2. Kortfattede sammendrag av forberedte innlegg i møtet

Elisabeth åpnet møtet. Presenterte utvalget og utvalgsarbeidet.

Inger Hanssen-Bauer presenterte rapporten "Klima i Norge 2100".
Haakon Vennemo presenterte Konsekvensrapporten

Rapportene kan i sin helhet lastes ned fra utvalgets hjemmeside. Siden dette referatet sin hovedhensikt er å fange opp innspill til NOU klimatilpassing, er innledningene bygget på utvalgets underlagsrapporter ikke gjengitt.

2.1 Innlegg fra Storebrand Livsforsikring v/Elin Myrmel-Johansen

Livsforsikringsselskapene (livselskapene) driver med forsikring av folks liv og helse og plassering av folks penger. Næringen har langt tidsperspektiv og lite uttak av pengene. De industrialiserte lands store utfordring nå er bl.a. investering i infrastruktur; både på nye anlegg og vedlikehold. I en gjennomsnittlig kommune i Norge forsvinner ca 50 % av vannet ut av rørsystemene ved lekkasje. Det finnes ingen incentiver for kommunene til å gjøre noe med dette slik at større deler av vannet kommer fram til forbruker. Dette bør endres. Det er et stort investeringsbehov i infrastruktur som for eksempel vann og avløp, men statlig kapital vi ikke strekke til. Livselskapene er den største bolken av privat kapital som kan bidra inn i disse prosjektene. Men pr. i dag bidrar reguleringsbestemmelser, både i EU og Norge til at selskapene tvinges til kortsiktighet. Det er også store utfordringer knyttet til den årlige rentegarantien.

Livbransjen trenger langsiktige investeringer, men trenger rammevilkår for å få dette til. Mener at selskapene og det offentlige burde ha felles interesse i dette, pga de investeringer som må til bl.a. på infrastruktur. Skal man få dette til, må man ha lovendringer både i Norge og i EU.

Dagens lovverk (i Norge og EU) setter begrensninger for å investere i for eksempel infrastruktur fordi det er høye krav til kapitalbinding som koster for mye for selskapene. Infrastrukturinvesteringer vurderes i dag på linje med hedge-fond (unoterte aksjer). Derfor er det bare en liten del som er plassert i slike realinvesteringer. Pengene plasseres i eiendom eller obligasjoner isteden. Livselskapene mener det hadde vært bedre om disse pengene heller ble investert i utbygging av for eksempel vindkraft, vann og avløp og fornybar energi. Dette vil heller ikke være veldig risikable prosjekter.

Storebrand har 350 mrd i livkapital. Hva vil skje hvis man bruker 2-5 % av disse pengene? Livselskapene kan bli en betydelig aktør og en del av løsningen. Investeringer i vann og avløp er ikke omsettelig. Må gjøre det om til noe omsettelig ved å gi en pris på finansieringen, og bli garantert en årlig avkastning på for eksempel 5 % i 30 år. Da har man dekket inn investeringen. Storebrand ser for seg gode løsninger gjennom Offentlig – Privat Samarbeid (OPS) og de eksemplene man har på dette i dag, bl.a. fra utlandet, viser at det fungerer bra. Livselskapene er langsiktige i motsetning til det man tror, at de er kortsiktige. Men dette er et politisk spørsmål.

Statens pensjonsfond utland (pensjonsfondet) har ikke samme krav som livselskapene. Systemet fungerer slik at når aksjemarkedet blir dårligere og dårligere, må livselskapene selge seg ut, noe som forsterker krisen. Pensjonsfondet fungerer motsatt de kan kjøpe når prisene blir billige. Dette er en ordning som har ligget der veldig lenge, men en bør se på dette nå og åpne opp for mer konkurranse på området. Livselskapene har alt for liten mulighet til å skape god avkastning på pensjonene.

Løsningen kan være et større obligasjonsmarked fordi disse har langsiktighet. NOU Klimatilpassing bør foreslå endringer i systemet og se på OPS som et innspill til løsning av klimatilpassingsutfordringene. Regjeringen og livselskapene bør sette seg sammen og diskutere hvordan dette kan gjennomføres.

2.2 Innlegg fra Sparebank1 v/ Fred Nilsen

Skadeforsikring; Klima; person, dyr, planter og skog

Det største problemet nå er at vi ikke vet hva som foregår. Dårlig statistikk: helsestatistikk (sykdom på grunn av fukt og mugg for eksempel) Det finnes ikke god statistikk i forsikringsbransjen eller livselskapene. Heller ikke offentlige myndigheter har dette. SSB har tall på hvor mange som utsettes for naturulykker hvert år. Det er mellom 15-18 ulykker pr. år, men hva som ligger i tallene er ikke lett å få tak i. De gjelder også for nordmenn som er i utlandet. Er også usikkerhet knyttet til migrasjon – hvilke utfordringer kan dette gi? Tvetydighet; økt risiko for økt dødelighet og sykkelighet, men også økt sjanse for lengre liv. Kan dette få betydning for livselskapene?

Er det et problem at forsikringsnæringen i større og større grad utbetaler kontanterstatning og lar folk reparere skaden selv? Hva hvis skaden ikke blir utbedret? Dette kan øke sårbarheten.

Husdyrproduksjon: Norge har lang tradisjon om ikke å ta inn levende dyr fra utlandet, men dette gjelder ikke kjæledyr. Mulig stort problem?

Planteproduksjon; finnes ikke ordninger fra forsikringsbransjen. Dekkes av ulike offentlige ordninger. Største risiko er tørråte i poteter – fuktigere og varmere klima vil gi enda større problemer med denne type sykdommer.

Kunstig vanning; ikke så stort behov for vanningsystemer, men dette vil ta seg opp i deler av landet. Skademuligheter som må dekkes av det offentlige kan komme til å øke betraktelig.

Skog: Ikke stor endring i skader av skogbrann, men dette kan endres med tørrere somre. Forsikringen dekkes her av et eget selskap som heter Skogbrann. Fra 2005 er ordningene endret. Skog er ikke automatisk forsikret. Stor utfordring å få skogbrukere til å forstå at skogen må forsikres.

Storm: Orkanen på Vestlandet i 1992 – siste store utbetaling – vel 200 mill kr. i skade på produktiv skog. Insekter: angrepet av granbarkbiller på 70-tallet ga skogskader på mer enn 500 mill kr. Klimaeffekter: Grov vurdering anslår 100-årsstormen over Øst-Norge på 1.5 mrd kr. i skogskader.

2.3 Innlegg fra FNO v/Mia Ebeltoft

En nordisk forbrukerundersøkelse viste to klare forventninger fra kundene: grønne investeringer og at de får betalt ved skader.

Benchmarkingundersøkelse i de nordiske landene er gjennomført. Spørreskjema til alle nordiske medlemselskaper. Best-practice: viser hva de ulike selskapene gjør (får karakter) og hva slags tiltak de gjør. Selskapene har fått en klassifisering av sitt klimaarbeid, men rangeringen er ikke offentliggjort.

Hva er drivkreftene for forsikringsbransjen i arbeidet med klima? Drive forebyggende virksomhet, ha samfunnsansvar (der klima er nytt tema) og forskning. Forsikringsbransjen har vært involvert i bl.a. Klima 2000 (SINTEF Byggforsk) og er nå involvert i Glitne, et prosjekt der Bellona og Snøhetta har fått penger av Forskningsrådet. Her skal tiltakshaver se på effekten av å bruke miljøvennlige komponenter i et bygg og prise dette. Tanken er at man skal

putte penger i et fond etter hvor mye man forurenses slik at det skal lønne seg å bygge miljøvennlig. Prosjektet skal se på hvordan man får effekt, og hvordan kunnskapen som er skapt gjennom prosjektet kan komme andre til nytte. Prosjektet skal søke å finne insentiver for at byggherren skal bygge mer miljøvennlig.

De største utfordringene:

- Skade på bygninger: arealplanlegging og byggeskikk/byggekrav må reflektere de klimautfordringene vi står overfor. Hvordan er krav til kompetanse? Bruk av kompetanse, mangel på bruk av fagarbeidere er viktige elementer i denne sammenhengen. Iflg. SINTEF som har gjort beregninger koster byggefeil ca. 5 mrd kr. i året.

-Avløp: tilbakeslag grunnet underdimensjonerte rør og dårlig vedlikehold. I hvilken grad er kommunen ansvarlig? Hvordan prise riktig når man ikke kjenner konsekvensene inn i framtida. Hvor store vil skadene bli? Risikoanalyser i dag er basert på historikk bakover i tid. Ikke så stor kompetanse på å beregne dette framover. Kan lett ende opp i at det blir uforsikringsbart. Avløp i dag: Statistikken peker oppover (ca. 50 000 skader pr. år, 1.5 mrd kr i erstatning for samtlige vannskader i privatmarkedet, næring kommer i tillegg). Trenger mer kunnskap, prøver nå å samle inn mer tall og lage statistikker.

Hvor mye av skadene blir kommunenes ansvar? Ser to muligheter; kommunene bygger ut, eller skadene blir større. Hvem skal betale, via hvilke kanaler? Kommunene belaster kundene via vannavgiftene, eller det blir høyere premier på forsikringen. En grunnleggende tanke er at kunden skal handle som om de ikke har forsikring. Forsikringsselskapene skal bare ta det som kommer overraskende. Virkemidler forsikringsbransjen har, er å sette vilkår og bruke sikkerhetsforskrifter, evt. at kunden får avkortning, eller rabatter/ billigere forsikring. Egenandel brukes også. Kommunene har ansvar i forurensningsloven der ansvar skal føres tilbake til skadevolder (med bakgrunn i prinsippet om at forurenser betaler). Kommunene har også et objektivt ansvar for å vedlikeholde - ifølge Vannressursloven.

Men når er skaden uforutsett? Forsikringsbransjen kan gå til regresskrav mot kommunene, men dommen i Stavanger (2007) og som gikk til Høyesterett har i stor grad avskåret muligheten til slike krav. Forsikringsbransjen kan forebygge gjennom kommunenes ansvarsforsikring. Tingforsikringer må man bare betale ut når det skjer noe, kan ikke se på om skaden kunne vært forebygget. Stavangerdommen gikk i kommunenes favør fordi de hadde i kontraktene med kundene at de fraskrev seg ansvaret for skader på grunn av for dårlig dimensjonering. Beboernes forsikring ble lagt til grunn og forsikringsselskapene betalte ut. Kommunene har derfor få incentiver til å gjøre noe med dette. Høyesterett har her fastslått at forurensningsloven ikke alltid skal gjelde, men har gjennom dommen åpnet for unntak. Alle innbyggere må nå selv sette seg inn i hva slags avtale man som huseier har med kommunen.

Forsikringsbransjen må få til en dialog med kommuner o.a. for å ta tak i dette problemet. Høyesterett har antakelig tenkt at dette klarer ikke kommunene å håndtere. Men de kommunene som har hatt slike skader, er også de som gjør noe i forhold til dette. Som følge av dommen, har forsikringsbransjen ingen incitamenter de kan bruke mot kommunene. Forsikringsbransjen kan på denne måten ikke drive forebygging. Hvor lenge vil forsikringen fortsette å betale? Noen har sagt max 3 ganger på samme sted, deretter ingen forsikring. Det er ingen langsiktig løsning på problemet så lenge man ikke gjør noe med selve ledningssystemet. FNO har prøvd å trekke inn KS, forskere og andre myndigheter for å få diskutert dette. De som sitter med problemet er innbyggerne. Kan enten få høyere egenandeler eller forsikringspremie.

-Bygninger: Naturskadepoolen fungerer slik at alle skader uansett dekkes av poolen, også om man har bygget på steder som er farlige, som er utsatt for naturskader. Ingen incitament for å endre praksis.

Byggeskikk: I framtiden kan man få mye større problemer med fukt. Flesteparten av de skadene man vil få på bygg i framtiden, vil ikke dekkes av Naturskadepoolen. Fuktskader pga slagregn over lang tid, er ikke uforutsett og plutselige skader.

Forsikring lever av lønnsomhet. Vanskelig å sette riktige priser når forutsetningene endres. Ansvarsprinsippet innført etter jappetiden, har ikke fungert. Kontrollene er kuttet ned på. Det er problematisk. Næringa etterspør sterkere krav til autorisasjon og varig opplæring. Re-autorisering. Kan være et ledd i nødvendig synliggjøring av kompetanse.

2.4 Innlegg fra Naturskadepoolen v/Stefi Kierulf Prytz

Naturskadepoolen er en lovpålagt forsikringsordning knyttet til brannforsikringen. Forsikrer alle bygninger og løsøre som er dekket av brannforsikringen. Limit: 12.5 mrd pr. hendelse. Fast egenandel kr 8000. Medlemmene er forsikringsselskapene. Stormskader høyest, men flommen i 1995 var høyest i kr. Formål med poolen er å sikre at alle er forsikret mot naturskade. Ordningen skal fungere kaosdempende og stabilitetsfremmende gjennom å være en utligningspool.

Driver kartlegging av skadepotensialet og konsekvenser av naturskade. Har vi den sikkerheten som vi trenger økonomisk? Poolen har spurt meglere om de har klimaperspektiv i tegning av forsikringer. Meglere er opptatt av historiske data. Ikke stort fokus på klima.

Naturskadepoolen jobber med ansvarliggjøring gjennom vilkårs- og premiebestemmelser. Områder som er utsatt ofte, må innføre tiltak. Har også utstrakt myndighetskontakt i ettertid i forhold til skadeoppgjør og praksis.

Svakheter ved dagens ordning:

ikke fokus på naturskaderisiko ved tegning

ikke mulig å justere premie eller egenandelen (solidaritetsordning)

ikke incitament for skadeforebyggende tiltak

En mulighet for å motvirke svakhetene er å flytte regressansvaret til Naturskadepoolen istedenfor at selskapene har det hver for seg. Per i dag blir dette for fragmentert. Hvis poolen har ansvar blir dette mer kraftfullt.

2.5 Innlegg fra Statens Naturskadefond v/Brage Heimly

Naturskadefondet er et statlig organ som betaler ut erstatning etter naturulykke. Hovedsakelig ved skade på fast eiendom som ikke kan forsikres. Hvis det er mulighet å forsikre, dekkes ikke skaden av naturskadefondet. Eksempler på forsikringsobjekter kan være veier, broer, jorder etc. Betaler ut penger til gjenoppretting av skadene, men ikke full erstatning slik forsikringen gjør. Klimahensyn er ikke tatt inn i naturskadeloven.

Fondet får en årlig rammebevilgning. Det som ikke brukes opp, føres tilbake til Staten. Jobber ikke forebyggende. Overført til NVE. 60% av skadene er flom, så greit at de har det ansvaret. Behandler 1000-1200 erstatningssaker pr. år. I snitt 85 mill kr. i erstatning pr. år. De to siste årene har utbetalingene gått nedover. Flomskader står for størstedelen av de årlige utbetalingene. Storm og stormflo utgjør 20% av utbetalingene og skred 20% av utbetalingene.

Ny naturskadelov er på høring, men er ikke vedtatt. Utredet ny lov der klima skulle inn. Gjorde dette ved å innhente to eksterne rapporter. Tolkningen av rapportene er tatt inn i lovutredningen. Forventer en moderat økning i naturulykker de neste 30-50 årene, men større variasjoner mellom skadeårene enn tidligere. Større svingninger i antall naturulykker pr. år enn det vi har hatt tidligere. Kan ikke fastslå om utviklingen vil gjøre samfunnet mer eller mindre sårbart. Det ble ikke forslått egne bestemmelser i den nye loven, men saksbehandlingstiden skal gå ned, dette kan i seg selv gjøre Naturskadefondet mer klimarobust.

3. Oppsummering av diskusjonene etter innledningene

Ekstremene er de som er viktige for forsikringsnæringen siden det først og fremst er de som forårsaker skade.

Hva er mulighetene for å reversere klimaendringene?

Å dempe utslippene, vil gi utslag mot slutten av århundret. Fortsatt oppvarming vil pågå en stund, opp mot 2 grader uansett. Handlingene i dag gir først resultater i andre halvdel av århundret.

Er forutsetningen status quo eller utslippsreduksjoner? I England snakker man om 6 gradersalternativer.

Forskningen vet ikke nok om lynnedslag: her må vi bli kvalitative, men større bygeaktivitet ligger i modellene.

Kan utvalget peke på behov for utredninger for eksempel knyttet til investeringer?

Elisabeth: Vi leter jo etter kapital for eksempel til vann og avløpssektoren.

Haakon: Kommunal obligasjon er det du lanserer som alternativet til dagens situasjon. Hvis de private aktørene ikke er knyttet til driften, er det ikke sikkert at en får de fordelene som kan følge av OPS.

Solvens 2 kjøres uten at Norge kommer på banen. Andre europeiske land har mer sammensatt økonomi og leder an i dette. Vi må få til et større obligasjonsmarked.

Livselskapene kan sitte på en del av løsningen for å få til større investeringer blant annet for infrastruktur. En flytting av 2 – 5 prosent over i realinvesteringer kan dekke en stor del av behovet.

Skal forsikringsselskapene i større grad nekte forsikring i utsatte områder? Dette er et vanskelig spørsmål blant annet på grunn av konkurranse mellom selskapene. Kan utgjøre en forskjell hvis man tør.

Selskapene trenger lokal kunnskap om hvor det er risiko. Med sentralisering av selskapene forsvinner dette.

Overvann: Forslag om prising, ser at det går den veien i Danmark. Vil komme her i Norge også. Enten pris, egenandel eller max 3 skader. Forsikring burde stille krav til utbygging under bakkenivå. Folk er vant til å forsikre bort en skade, men dette er ikke samfunnsmessig lønnsomt.

Å nekte forsikring (fordi man priser opp så mye at ingen har råd til å betale premien) – vil skape en utfordring. Hvordan løse dette?

Viktig med forskning, kartlegging som er tilgjengelig for alle involverte parter; forsikring, byggenæringen, kommuner etc. Regionalt, lokalt ressurscenter for disse spørsmålene?

Forventning om at forsikring må komme på banen, men vanskelig fordi det er så stor usikkerhet. Dermed velger forsikringen å si at noe blir uforsikringsbart. Aktuarene i forsikringsbransjen må tenke nytt i forhold til usikkerhet. Må ha mer forskning.

Hva kan næringen ta til torgs? Ikke bare skylde på alle andre næringer som skaper problemer for forsikringsbransjen.

Innspill om at det bør være en god argumentasjonsrekke mot Stavangerdommen i NOU'en. Grep: nekte å prise, prise opp, egenandeler, andre ting: Beskrive metodene og legitimere bruken av dem. Kan hjelpe at forsikringsselskapene kan bli tøffere.

Utbetaling av premier; kan næringen sette mer krav om hvordan pengene skal brukes? For eksempel at underleverandøren er sertifisert, bruker miljøvennlige produkter, bruker fagfolk etc.

Målkonflikter: effektivisering i forsikringsselskapene. Gjøre opp skader; betale ut og gjøre ting effektivt. Mot det å dra ut og besøke kunden. En takstmann får ansvar for ett område (Naturskadepoolen). Dette fungerer bra. Men dette gjelder ikke andre type skader.

Innspill: Avgjørende med gode projeksjoner, lovgivers intensjon med naturskadeloven må kunne videreføres inn i et nytt klima og dette må det planlegges for.

Et prosjekt i Gjensidige har sett på vannskader. Frekvensskadene på vannskader er større enn på flom. Hvis vi flyttet Bergensværet til Oslo ville vi få mye større frekvens på vannskadene.

Har i dag differensierte premier for eksempel i Danmark, men vil uthule solidaritetsprinsippet som ligger til grunn for eksempel for naturskadefondet.

Svampeeffekten i naturen svekkes ved utbygging. Hellebelagte områder fører vannet rett inn i kjelleren.

Regler for hvor for eksempel elektronikk kan lagres. Forsikringssektoren bør kunne stille noen krav her og påvirke aktørers handlinger. Per i dag kan en skade i stor grad forsikres "bort".

Utfordring: usikkerhet rundt de nye klimaforholdene kan føre til at forsikringsselskapene setter risikoen for høyt og dermed prisene for høyt. Naturskadepoolen bør kanskje også se på utfordringer knyttet til overflatevann.

I NOU-sammenheng må hver sektor også se på hva de er villige til å betale. Vi selger trygghet ikke forsikring, vi må tørre å gå ut i de problemfylte situasjonene med kundene.

Internasjonalt etter København: Når ikke statene tok ansvar må kanskje andre aktører gjøre det?

Utvalget bør beskrive en del metoder for å sette krav som forsikringsselskapene kan kreve av sine kunder.

Hvordan kan forsikringsordningene kunne fungere som noe annet enn en sovepute? NOUen bør ha som ambisjon å være et skritt i dette.